

Lausunto

04.08.2022

Asia: VN/18750/2022

Hallituksen esitys kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta (tilapäinen suojelu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta 2 §:ssä on ehdotettu soveltamisalan laajentamista koskemaan henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa EU-tasoisella tilapäisen suojelun direktiivillä. Tilapäistä suojelua saaviin henkilöihin ehdetaan sovellettavaksi kuntaan osoittamista koskevaa sääntelyä vastaavasti kuin kansainvälistä suojelua saaviin henkilöihin. Tilapäinen suojelu on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat tulleet Suomeen tilapäisesti. Tätä lähtökohtaa silmällä pitäen toinen vaihtoehto voisi olla se, että ao. henkilöt jäävät vastaanottopalvelujen piiriin ja/tai hakevat turvapaikkaa, jolloin lähtökohtaisesti he ovat jäämässä Suomeen. Tilapäistä suojelua saavat pakenevat sotaa, minkä vuoksi isolla osalla ryhmästä on erityisiä sosiaali- ja terveyspalveluiden tarpeita, traumaattisia kokemuksia tai sosiaalisia ja terveydellisiä haasteita. Palveluja antavan henkilöstön resursointi ja saatavuus aiheuttavat välittömiä haasteita kunnille ja hyvinvointialueille. Varsinkin sosiaali- ja terveydenhuollon rekrytoinnissa on ollut suuria haasteita jo pitkään, mikä entisestään lisää painetta tulevalle hyvinvointialueelle.

Esityksen 27 §:ssä esitetään muutosta, jonka mukaan alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tullut tilapäistä suojelua saava lapsi tai nuori saisi asumisen ja tuen palvelut samoin kuin ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tullut kiintiöpakolainen tai kansainvälistä suojelua saava lapsi tai nuori. Alaikäisten lasten osalta, joka ovat Suomessa ilman huoltajaa, on tilanne lapsen kasvun ja kehityksen osalta hyvin haastava ja sisältää monia riskejä. Olennaista on se, että lapsen tilanne turvataan sosiaalihuollon ja terveydenhuollon keinoin ja hän saa tarpeelliset muut palvelut, kuten

varhaiskasvatus ja koulutus ja psykososiaalinen tuki ja samalla ylläpidetään ja turvataan yhteys Ukrainaan olemassa oleviin sukulaisiin ja mahdollistetaan Suomessa tarvittava läheistukiverkosto.

Lakiesityksessä kuvataan nykytilanne, jossa kuntapaikkoja ei ole ollut riittävästi nykyisen lain mukaisen kuntaan osoittamisen toteuttamiseksi. Siksi ehdotetaan, että vain tietyt ryhmät (kiintiöpako-laiset, alaikäiset tms.) siirtyisivät kuntaan kuntasijoituksella. Olennaista kuitenkin on, että prosessissa pitäisi huomioida vastaanottokeskuksen kirjoilla olevan henkilön/perheen haavoittuva asema. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvitysten mukaan (<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys/turvapaikanhakijoiden-ja-pakolaisten-mielenterveys>) 74 % turvapaikanhakijoista ovat kokeneet järkyttäviä tapahtumia kotimaassaan. Lisäksi pakomatkan aikana voi tapahtua traumatisoivia asioita, perheet voivat joutua erilleen, menetysten määrä on suuri (kotimaan, kodin, suvun, tutun elinympäristön menettäminen). THL:n selvitysten mukaan suurin osa pakolaisista on kokenut voimakkaasti traumatisoivia tapahtumia kuten vangitseminen, kiduttaminen, seksuaalista väkivaltaa, muuta väkivaltaa ja väkivallantekoja sekä mielivaltaisuutta. Tämä koskee aikuisten lisäksi myös lapsia. Vastaanottokeskus voisi esim. tehdä sosiaalihuoltolain mukaisen ilmoituksen henkilöstä/perheenjäsenistä, silloin kun kuntapäätös tehdään. Jos siirtyvä henkilö/perhe on hankkinut itselleen asunnon, ei ole traumakokemuksia, psyykkisen ja psykososiaalisen ja sosiaalihuollon tarvetta eikä niin ollen ole mitään tarvetta sotepalveluihin, niin henkilö/perhe siirtyy kuntaan ja alkaa käyttää kunnan peruspalveluja, kuten muutkin kuntalaiset. Jos näin ei ole, tarvitaan kuntaan osoittamisen prosessiin tasa-arvoisesti hyvinvointialue ("hva") sekä kunta. Turvapaikan hakijoiden osalta tilanne on monta kertaa kuitenkin hyvin traumaattinen ja siksi alkuvaiheen tiiviit ja vaikuttavat sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelut ovat keskeistä järjestää. Palvelujen tarpeet tulevat kuitenkin esille jossain kohdassa ja tarkoituksenmukaiset ja oikea-aikaiset palvelut vähentävät syrjäytymisen riskiä ja huono-osaisuuden kasvua ja edistävät kotoutumista ja sopeutumista uuteen kotimaahan.

Edellä mainittuun liittyen turvapaikkaprosessin aikana yksityisessä majoituksessa asuva henkilö asuu asunnossa, joka on hyvin usein pitkäaikaiseen asumiseen sopimaton eikä tue kotoutumista ja selviytymistä uudessa kotimaassa. Näin ollen iso osa turvapaikansaaneista siirtyisi kunnan/hva:n vastuulle ilman asuntoa, varsinkin kun usein yksityismajoittautuminen on toisen perheen kodissa. Varsinkin lapsiperheille tämä on iso ongelma ja altistaa nopeassa aikataulussa lastensuojelullisille haasteille. Käytännössä kuntaan siirtynyt perhe joutuu hakemaan asuntoa ja varsinkin isoissa kunnissa asunnon saaminen voi kestää hyvin pitkän ajan. Lisäksi on mahdollista, että yksityismajoituksessa olevat henkilöt eivät tapaa vastaanottoprosessissa olevia työntekijöitä siinä määrin, että heidän haavoittuva asemansa voitaisiin rekisteröidä. Näin ollen kuntasijoitukseen pitäisi koskea kaikkia turvapaikkaprosessissa olevia henkilöitä.

Ehdotuksen mukaan ELY-keskus sopii kuntapaikalle osoittamisesta kunnan kanssa. Ehdotuksessa linjataan, että kunnan tulisi ennen kuntaan osoittamista kuulla hva:ta, jos kuntapaikalle osoitettavalla henkilöllä on ilmeisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden tarpeita. Kuulemisen tarkoituksena ei ehdotuksen mukaisesti kuitenkaan olisi neuvotella kunnan ja hva:n välillä kunnalle esitetyle henkilölle kuntapaikkaa. Edellä on todettu pakolaisuuteen liittyvästä traumahistoriasta, oli kyse mistä tahansa pakolaisryhmästä. Keskeistä olisi silloin nimenomaisesti sopia kuntasijoituksesta

yhteistyössä sekä kunnan että hva:n kanssa tasa-arvoisesti. ELY-keskuksen ja kunnan välinen neuvottelu asiassa on riittämätöntä. Jos kunta on sitä mieltä, että ao. henkilö voidaan vastaanottaa eikä hva:lla ole mahdollisuuksia antaa palveluja tai niiden antamisen järjestäminen vaatii pitkän varautumisen, niin jää epäselväksi mitä silloin tapahtuu. Lisäksi jää epäselväksi miten uudet hyvinvointialueet organisoituvat ja miten alueella yhtenä toimijana voidaan toimia monen kunnan alueella, kun jokainen kunta tekee omanlaisensa sopimuksen ELY-keskuksen kanssa pakolaisten vastaanotosta.

Yhtenä keskeisenä asiana olisi se, että henkilö/perhe voisi asua ja saada vastaanottokeskuksen palvelut siihen asti, kunnes henkilöllä/perheellä on asunto. Jos sitä ei ole niin se voi johtaa asunnottomuuteen ja varsinkin perheiden osalta lastensuojelullisiin toimenpiteisiin. Kasvukeskuskuntien osalta asuntojen saaminen voi kestää, koska tällaisiin kuntiin muutetaan muualta Suomesta. Tämän lisäksi on riskinä, että asunnottomuus kasvaa kasvukeskuksissa sekä tilapäistä suojelua saavien osalta että muiden kiireellisen asunnon tarpeessa olevien henkilöiden osalta. Tämä johtaa nopeasti kasvaviin sosiaali- ja terveystalouteen.

Kuulemisella ei ole merkitystä, jos hva:n palveluja ei ole saatavilla tai niiden järjestäminen ei ole tarkoituksenmukaista tai palvelujen järjestäminen kestää kauan ja siitä huolimatta ELY-keskus voi tehdä kuntasijoituspäätöksen. Näin ollen on riskinä, että kuntasijoitettu henkilö tai perhe ei saa tarvitsemiaan palveluja tai ainakin niiden antaminen viivästyy huomattavasti. Lisäksi on vielä epäselvää, kenen asia on esim. järjestää asunto. Nykyisessä systeemissä pääosin asunnon hankkimisesta henkilölle/perheelle on vastuussa sosiaalihuolto. Onko niin, että jatkossa asunnon hankkii kunta. Mikä taho kunnassa tukee ja auttaa henkilöä/perhettä hakemaan asuntoa. Kun asunto on saatu, mikä taho kunnassa tukee, auttaa, tekee kotikäyntejä/tai selvittää henkilön/perheen/lasten tilannetta ja psyykkistä vointia. Olisi hyvin tärkeää määritellä minkä koulutuksen omaava henkilö kunnassa tai millä hallinnonalalla toimiva taho kunnassa hoitaa esim. asunnon hankkimista, sen kalustamista jne.

Olennaiset asiat olisivat kuitenkin, että kuntasijoitus koskee kaikkia pakolaisryhmiä ja turvapaikansaaneita sekä kuntasijoituksen tekävä toimija neuvottelee sekä kunnan että hva:n kolmikantamenetelmällä. Lisäksi pitäisi ratkaista miten tehdään, jos kunta ja hva ovat sijoituksesta eri mieltä. Yllä mainittuun liittyen lisäksi jää epäselväksi, miten tulevat hyvinvointialueet voivat vastata kasvavaan sotepalvelujen tarpeisiin liittyen suureen määrään pakolaisia.

Kotikuntaoikeuden saajia tulisi myös pyrkiä ohjaamaan kuntiin, joissa on vapaana merkittävästi kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ja joissa on tarvetta lisätövoimalle, mikäli hyvin suuri määrä tilapäistä suojelua saavista saa samanaikaisesti kotikuntaoikeuden.

Virta Minna
Turun kaupunki / hyvinvointitoimiala